

**การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม
การเสริมสร้างศักยภาพอาจารย์พี่เลี้ยงด้านการคิดอย่างเป็นระบบ
และจิตบริการด้วยหัวใจความเป็นมนุษย์**

**The Development of the Training Curriculum Program on Building Capacity
among Preceptors on Systematic Thinking and Humanized Care**

สุระพรรณ พนมฤทธิ์ *
วัชรวิ อมรโรจน์วรฤทธิ **
คมวัฒน์ รุ่งเรือง ***
ศรัญญา จุฬาริ ***
นันทิกา อนันต์ชัยพัฒนา *

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยพัฒนา (Research and development) ที่ใช้รูปแบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action research) มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม การเสริมสร้างศักยภาพอาจารย์พี่เลี้ยงด้านการคิดอย่างเป็นระบบและจิตบริการด้วยหัวใจความเป็นมนุษย์ ศึกษาประสิทธิผลหลักสูตรฝึกอบรม การพัฒนา ศักยภาพอาจารย์พี่เลี้ยงด้านการคิดอย่างเป็นระบบและจิตบริการด้วยหัวใจความเป็นมนุษย์และติดตามการนำ ความรู้สู่การปฏิบัติในการสอนภาคปฏิบัติของอาจารย์พี่เลี้ยงหลังจากฝึกอบรมการเสริมสร้างศักยภาพอาจารย์พี่ เลี้ยงด้านการคิดอย่างเป็นระบบและจิตบริการด้วยหัวใจความเป็นมนุษย์ กลุ่มเป้าหมาย คือ อาจารย์พี่เลี้ยงจาก สถานบริการสาธารณสุขต่างๆในเครือข่ายของวิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี พะเยา ปีการศึกษา 2552 ที่สมัคร ใจเข้าร่วมการฝึกอบรม รวม 51 คน เนื้อหาสาระในการฝึกอบรมครั้งนี้แบ่งเป็น 4 หน่วยการเรียนรู้ ได้แก่ 1) การ จัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ 2) การนิเทศภาคปฏิบัติในการฝึกประสบการณ์วิชาชีพ 3) การพัฒนากระบวนการคิด อย่างเป็นระบบ และ 4) การพัฒนาจิตบริการด้วยหัวใจความเป็นมนุษย์ ตัวแปรที่ศึกษา คือ ประสิทธิภาพของ หลักสูตรฝึกอบรม “ การเสริมสร้างศักยภาพพยาบาลพี่เลี้ยงด้านการคิดอย่างเป็นระบบและจิตบริการด้วยหัวใจ ความเป็นมนุษย์ ” ระยะเวลาที่ศึกษาระหว่างปีการศึกษา 2551 – 2552 การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมนี้ ประกอบด้วย 3 ระยะ คือ (1) ระยะที่ 1 การสร้างและพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมมี 3 ขั้นตอน คือ 1) การศึกษา วิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน 2) การสร้างหลักสูตรฝึกอบรม และ 3) การตรวจสอบ คุณภาพหลักสูตรฝึกอบรม โดย ผู้เชี่ยวชาญและทดลองใช้ (Try Out) กับกลุ่มเป้าหมายขนาดเล็ก คือ อาจารย์พี่เลี้ยงของวิทยาลัยพยาบาลบรม ราชชนนี ขอนแก่น จำนวน 24 คน (2) ระยะที่ 2 การนำหลักสูตรฝึกอบรมไปใช้ โดยนำไปใช้กับ กลุ่มเป้าหมายคืออาจารย์พี่เลี้ยงเครือข่ายวิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี พะเยา จำนวน 51 คน โดยใช้รูปแบบ การวิจัยกึ่งทดลอง (Quasi-experimental research) ที่เป็นกลุ่มเดียวสอบก่อนและสอบหลัง (One group

* วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี พะเยา surapan_ram@yahoo.com

** วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี ขอนแก่น awacharee@yahoo.com

*** วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี สุรินทร์ ideapom@hotmail.com

pretest-posttest only design) โดยการวัดความรู้ก่อนและหลังการฝึกอบรมเกี่ยวกับการคิดอย่างเป็นระบบจิตบริการด้วยหัวใจความเป็นมนุษย์ การจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการ และการประเมินตามสภาพจริง นอกจากนี้ ภายหลังจากการฝึกอบรม ผู้วิจัยได้วัดความพึงพอใจของอาจารย์ที่เลี้ยงต่อหลักสูตรฝึกอบรม โดยใช้แบบวัดความพึงพอใจของอาจารย์ที่เลี้ยงต่อหลักสูตรฝึกอบรม และความพึงพอใจของนักศึกษาต่อการนิเทศของอาจารย์ที่เลี้ยงด้วยแบบวัดความพึงพอใจของนักศึกษาต่อการนิเทศของอาจารย์ที่เลี้ยง และเปรียบเทียบความแตกต่างค่าเฉลี่ยของคะแนนความรู้ก่อนและหลังการฝึกอบรม โดยใช้สถิติการทดสอบทีแบบไม่เป็นอิสระต่อกัน (Dependent t-test) (3) **ระยะที่ 3 การประเมินประสิทธิผลและการปรับปรุงหลักสูตร** มี 2 ขั้นตอน คือ 1) การประเมินผลหลังสิ้นสุดการอบรม และประเมินหลังการอบรม 3 เดือน โดยวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณและคุณภาพ 2) การปรับปรุงหลักสูตร ด้วยการนำผลขั้นตอนที่ 1 มาปรับปรุง สรุปผลการวิจัยพบว่า

1. การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม “การเสริมสร้างศักยภาพอาจารย์ที่เลี้ยงด้านการคิดอย่างเป็นระบบ และจิตบริการด้วยหัวใจความเป็นมนุษย์ ” เป็นหลักสูตรอบรมระยะสั้น สามารถจัดอบรมให้อาจารย์ที่เลี้ยงและพยาบาลในสถานบริการด้านสุขภาพ

2. การศึกษาประสิทธิผลของการใช้หลักสูตร การเสริมสร้างศักยภาพอาจารย์ที่เลี้ยงด้านการคิดอย่างเป็นระบบ และจิตบริการด้วยหัวใจความเป็นมนุษย์ ผู้วิจัยพิจารณาจากผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เข้ารับการอบรมในเรื่องความรู้เกี่ยวกับการคิดอย่างเป็นระบบ จิตบริการด้วยหัวใจความเป็นมนุษย์ การจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการ และการประเมินตามสภาพจริง ตลอดจน ความสามารถในการคิดอย่างเป็นระบบ โดยใช้รูปแบบการวิจัยกลุ่มเดียวทดสอบก่อนและหลัง ผลจากการที่อาจารย์ที่เลี้ยงกลุ่มเป้าหมายได้นำไปใช้ในการนิเทศการปฏิบัติงานของนักศึกษา และประเมินผลโดยการสังเกตอย่างมีส่วนร่วมของผู้วิจัย การตอบบทเรียนของกลุ่มเป้าหมาย และผลการประเมินของนักศึกษาต่อการสอนของอาจารย์ที่เลี้ยง สรุปได้ดังนี้

2.1 ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของอาจารย์ที่เลี้ยงทั้ง 51 คน สูงขึ้น พิจารณาจากแบบประเมินที่ได้จากแบบทดสอบวัดความรู้เกี่ยวกับกระบวนการคิดอย่างเป็นระบบ จิตบริการด้วยหัวใจความเป็นมนุษย์ การจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการ และการประเมินตามสภาพจริง โดยผ่านเกณฑ์ร้อยละ 70 ทุกคน

2.2 ผลการวัดความสามารถในการคิดอย่างเป็นระบบของอาจารย์ที่เลี้ยงทั้ง 51 คน โดยใช้แบบทดสอบอัตนัย กรณีศึกษา โดยผ่านเกณฑ์ร้อยละ 70 ทุกคน

2.3 ผลการวัดความพึงพอใจของอาจารย์ที่เลี้ยงต่อหลักสูตรฝึกอบรม โดยใช้แบบวัดความพึงพอใจของอาจารย์ที่เลี้ยงที่มีต่อหลักสูตรฝึกอบรมการเสริมสร้างศักยภาพอาจารย์ที่เลี้ยงด้านการคิดอย่างเป็นระบบและจิตบริการด้วยหัวใจความเป็นมนุษย์ พบว่า มีความพึงพอใจในระดับมาก ($\bar{X} = 4.19$, $SD = 0.35$)

2.4 ผลการนำความรู้เกี่ยวกับการคิดอย่างเป็นระบบ และจิตบริการด้วยหัวใจความเป็นมนุษย์ ไปใช้ในการนิเทศการปฏิบัติงานของนักศึกษากลุ่มละประมาณ 10 – 12 คน โดยใช้การประเมินประสิทธิภาพการสอน ตามการรับรู้ของนักศึกษาในภาพรวม โดยใช้แบบวัดความพึงพอใจของนักศึกษาต่อการนิเทศของอาจารย์ที่เลี้ยง ได้ค่าเฉลี่ย ($\bar{X} = 4.00$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ($SD = 0.72$) ซึ่งอยู่ในระดับมาก

2.5 การถอดบทเรียนร่วมกันของอาจารย์พี่เลี้ยงทั้ง 51 คน ทุกคนมีความเห็นตรงกันว่า เป็นหลักสูตรที่มีความเหมาะสมระดับมาก และพัฒนาอาจารย์พี่เลี้ยงให้สามารถนำการคิดอย่างเป็นระบบและจิตบริการด้วยหัวใจความเป็นมนุษย์ไปใช้ในการนิเทศการปฏิบัติงานของนักศึกษาได้

2.6 การประเมินโดยใช้สถิติทดสอบค่าเฉลี่ยของคะแนนสอบก่อนและหลังเข้ารับการฝึกอบรมหลักสูตร การเสริมสร้างศักยภาพอาจารย์พี่เลี้ยงด้านการคิดอย่างเป็นระบบและจิตบริการด้วยหัวใจความเป็นมนุษย์ ของอาจารย์พี่เลี้ยงที่เป็นกลุ่มเป้าหมาย จำนวน 51 คน โดยใช้สถิติการทดสอบทีแบบไม่เป็นอิสระต่อกัน (Dependent t-test) พบว่า อาจารย์พี่เลี้ยงที่เข้ารับการฝึกอบรมหลักสูตรการเสริมสร้างศักยภาพอาจารย์พี่เลี้ยงด้านการคิดอย่างเป็นระบบและจิตบริการด้วยหัวใจความเป็นมนุษย์ มีความรู้ความเข้าใจ และความสามารถในการคิดอย่างเป็นระบบ ภายหลังเข้ารับการอบรมสูงกว่าก่อนเข้ารับการอบรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ($P < .001$)

คำสำคัญ หลักสูตรฝึกอบรม, อาจารย์พี่เลี้ยง, การคิดอย่างเป็นระบบ, จิตบริการด้วยหัวใจความเป็นมนุษย์

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนีนี พะเยา เป็นสถาบันระดับอุดมศึกษา สังกัดสถาบันพระบรมราชชนก กระทรวงสาธารณสุข พันธกิจหลักของหน่วยงานคือการผลิตพยาบาลและพัฒนาบุคลากรทางสาธารณสุขที่มีคุณค่าต่อชุมชน คุณลักษณะของบัณฑิตพยาบาลที่วิทยาลัยมุ่งหวังให้เกิดขึ้นนั้น ต้องมีทั้งความรู้ ทักษะทางด้านวิชาชีพและสังคม มีคุณธรรม จริยธรรมเพียบพร้อมจรรยาบรรณแห่งวิชาชีพและเป็นผู้ใฝ่รู้ตลอดชีวิต ดังนั้นการจัดการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดคุณลักษณะบัณฑิตที่พึงประสงค์ดังกล่าวได้จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องดำเนินการในทุกขั้นตอนของกระบวนการจัดการเรียนการสอน

กระบวนการจัดการเรียนการสอนทางพยาบาล ประกอบด้วยภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ ในการจัดการเรียนการสอนภาคทฤษฎีเป็นการจัดประสบการณ์เรียนรู้หลากหลายรูปแบบ ทั้งการเรียนรู้จากสภาพจริง ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ตลอดจนการส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมด้วยตนเอง สามารถเรียนรู้ตามอัธยาศัย ถึงแม้อาจารย์ในวิทยาลัยมีการจัดการเรียนรู้ให้ผู้เรียนในภาคทฤษฎีได้ดีเพียงใด หากขาดการส่งต่อกระบวนการเรียนรู้ภาคปฏิบัติให้กับอาจารย์พี่เลี้ยง หลักสูตรนั้นก็ย่อมไม่ประสบผลสัมฤทธิ์ได้ ดังนั้นการเรียนการสอนภาคปฏิบัติจึงมีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนกว่ากันและ เป้าหมายสำคัญของการเรียนการสอนภาคปฏิบัติคือ มุ่งเน้นที่จะเสริมสร้างประสบการณ์จริงให้กับผู้เรียน สอดคล้องกับพื้นฐานความรู้ที่เรียนมาแล้วในภาคทฤษฎี และตรงตามจุดประสงค์ของการเรียนรู้ในแต่ละรายวิชา (Learning Objective) ในการจัดประสบการณ์ทางการปฏิบัติทางพยาบาลในคลินิก ต้องเอื้อต่อการประยุกต์ใช้ความรู้จากภาคทฤษฎีที่นำสู่การปฏิบัติในชีวิตจริงด้วย การที่ผู้เรียนจะสามารถนำองค์ความรู้ไปสู่การปฏิบัติได้เป็นอย่างดี จำเป็นต้องอาศัยทักษะและกระบวนการคิดเพราะการพัฒนากระบวนการคิดให้เกิดขึ้นนั้น ก็เพื่อให้ได้บุคคลที่มีคุณภาพการคิดขั้นสูง ซึ่งตามหลักพุทธธรรม คือ การพัฒนาปัญญา นั่นเอง (พระธรรมปิฎก(ป.อ.ปยุตฺโต), 2539) โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนากระบวนการคิดอย่างเป็นระบบ ที่ถูกกำหนดไว้ในหลักสูตรพยาบาล ศาสตรบัณฑิต พ.ศ. 2552 ที่ใช้ในปัจจุบัน

เมื่ออาจารย์พี่เลี้ยงในสถานบริการสาธารณสุขต่างๆ เป็นกลุ่มบุคลากรที่มีบทบาทสำคัญในการจัดการเรียนการสอนพยาบาลภาคปฏิบัติ เป็นผู้มีส่วนร่วมในความสำเร็จของนักศึกษา เพราะเป็นผู้ที่ต้องช่วยปรับประคับประคองกระบวนการฝึกปฏิบัติที่นักศึกษาต้องเผชิญสถานการณ์ต่างๆ ที่อาจนำไปสู่ความวิตกกังวลของนักศึกษา เมื่อตกไปอยู่ในความรับผิดชอบดูแลกระบวนการโดยอาจารย์พี่เลี้ยง ต้องเป็นผู้ที่มีจิตบริการด้วยหัวใจความเป็นมนุษย์และมีคุณสมบัติที่เป็นผู้มีความเมตตากรุณา เอื้ออาทรต่อนักศึกษา การเป็นผู้ให้การนิเทศ นักศึกษาพยาบาลพร้อมทั้งการเป็นแบบอย่างในบทบาทพยาบาลวิชาชีพ วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี พะเยา เล็งเห็นความสำคัญของการส่งต่อนักศึกษาให้กับอาจารย์พี่เลี้ยง ดังนั้นหากได้มีการพัฒนากระบวนการคิดอย่างเป็นระบบและจิตบริการด้วยหัวใจความเป็นมนุษย์ ในกลุ่มของอาจารย์พี่เลี้ยงจะเป็นการเสริมศักยภาพของอาจารย์พี่เลี้ยงในบทบาทของการจัดการเรียนการสอนได้เด่นชัดยิ่งขึ้น

นอกเหนือจากความสามารถในการคิดของบัณฑิตแล้ว คุณลักษณะที่ต้องพัฒนาให้เกิดควบคู่กัน คือ การมีจิตบริการด้วยหัวใจความเป็นมนุษย์ ที่เป็นการช่วยเหลือผู้อื่นด้วยความจริงใจ เต็มใจ ด้วยความปรารถนาดีต่อผู้อื่น โดยหวังให้คนที่เราช่วยนั้นประสบความสำเร็จต่างๆ นั้นก็เพียงพอแล้วในมุมมองของคนที่มาช่วย โดยไม่หวังสิ่งตอบแทน ก็จะทำให้เรารู้สึกอยากขอบคุณคนที่ช่วยเราโดยไม่รีรอ ซึ่งคุณลักษณะนี้จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องปลูกฝังให้เกิดขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในนักศึกษาพยาบาลที่เมื่อสำเร็จการศึกษา และกลายเป็นกำลังสำคัญที่มีส่วนช่วยพัฒนาคุณภาพระบบบริการสาธารณสุขให้ดียิ่งขึ้นต่อไป มกราพันธุ์ จูฑะรสก ได้เสนอว่า การดูแลด้วยหัวใจความเป็นมนุษย์ (Humanized health care) ควรมีองค์ประกอบอย่างน้อย 3 ข้อ คือ

- 1) ความสามารถในการมองเห็นองค์รวมไม่แยกส่วน
- 2) ความสามารถในการมองเห็นมนุษย์ และ
- 3) ความสามารถในการมองเห็นความทุกข์ นั่นคือ การบริการด้วยหัวใจความเป็นมนุษย์จึงเป็นเรื่องของวิถีคิด ถ้าคิดถูก วิถีปฏิบัติที่เหมาะสมจะตามมาเอง (มกราพันธุ์ จูฑะรสก,2552)

ในการจัดการเรียนการสอนภาคปฏิบัติของพยาบาล เพื่อให้ได้คุณภาพและมีมาตรฐาน สภาการพยาบาลได้กำหนดสัดส่วนอาจารย์ต่อนักศึกษา คือ 1 : 6 (สภาการพยาบาล,2551) แต่จากการที่วิทยาลัยฯ เข้าร่วมโครงการผลิตพยาบาลวิชาชีพเพิ่ม เพื่อแก้ไขปัญหาชายแดนภาคใต้ ด้วยการรับนักศึกษาจากจังหวัดชายแดนภาคใต้เข้าศึกษาหลักสูตรพยาบาลศาสตรบัณฑิต เพิ่มเติมจากการรับนักศึกษาปกติ โดยเริ่มตั้งแต่ปีการศึกษา 2550 เป็นต้นมา ทำให้สัดส่วนของอาจารย์ต่อนักศึกษาในปัจจุบัน เป็น 1 : 11.95 วิทยาลัยฯ ได้ตระหนักถึงความจำเป็นที่จะต้องพัฒนาคุณลักษณะของนักศึกษาอย่างต่อเนื่องในทุกขั้นตอนของกระบวนการจัดการเรียนการสอนให้ผู้สอนมีแนวทางเดียวกันในการจัดการเรียนการสอนเพราะคุณภาพการศึกษานั้นมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับคุณภาพของครู หากครูมีคุณภาพดี การศึกษาของเยาวชนย่อมดีด้วย ทั้งนี้ โดยมีข้อแม้ว่า หลักสูตรดีอยู่แล้ว แต่หลักสูตรแม้จะสร้างมาดีมีคุณภาพแค่ไหน หากผู้นำหลักสูตรไปใช้ ไม่เข้าใจ หลักสูตรและจัดกระบวนการเรียนรู้ให้ผู้เรียนบรรลุผลไม่ได้ หลักสูตรนั้นย่อมไม่บรรลุผล (สัจ จูฑะรสก,2532) จากความสำคัญของคุณภาพครู ที่เป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการนำหลักสูตรไปใช้เพื่อให้เป็นไปตามบรรลุมรรคผลประสงคของหลักสูตรอย่างแท้จริง การพัฒนาคุณภาพของครูจึงจำเป็นอย่างยิ่ง ที่ผ่านมามีการแสวงหาวิธีการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียน โดยเน้นไปที่การพัฒนาหลักสูตร ขณะเดียวกันก็มีข้อเสนอแนะให้มีการอบรมครูเพิ่มเติมควบคู่ไปด้วย (วิชัย ตันศิริ,2547) ในทางเดียวกันอาจารย์พี่เลี้ยงจากแหล่งฝึกปฏิบัติต่างๆ ก็เป็นผู้

มีบทบาทสำคัญที่จะช่วยสอน ชี้นำ ตลอดจนการเป็นแบบอย่างที่ดีแก่นักศึกษา เพื่อพัฒนาให้เกิดคุณลักษณะ บัณฑิตที่พึงประสงค์ จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องได้รับการพัฒนาให้เกิดความสามารถในการคิดอย่างเป็นระบบ และจิตบริการด้วยหัวใจความเป็นมนุษย์ดังกล่าวกว่าไว้ข้างต้น การฝึกอบรมคนให้มีความรู้ความสามารถ เปรียบเสมือนปัจจัยสำคัญแห่งความสำเร็จในการพัฒนานุคลากรให้มีคุณภาพ โดยเฉพาะอาจารย์พี่เลี้ยง เมื่อ ได้รับการพัฒนาฝึกอบรมแล้ว จะเป็นผู้มีส่วนสำคัญอย่างยิ่งในการจัดการเรียนการสอนภาคปฏิบัติแก่นักศึกษา ให้สำเร็จเป็นพยาบาลที่มีคุณภาพ โดยเป็นคนดี มีความสามารถ สนุกกับการเรียนรู้ตลอดชีวิต ถือว่า เป็นกำลัง สำคัญของกระทรวงสาธารณสุขในการพัฒนาประเทศต่อไป

ดังนั้น คณะผู้วิจัย ฯ จึงตระหนักถึงความสำคัญในการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม “ การเสริมสร้าง ศักยภาพอาจารย์พี่เลี้ยงด้านการคิดอย่างเป็นระบบและจิตบริการด้วยหัวใจความเป็นมนุษย์ ” ซึ่งการเสริมสร้าง ศักยภาพของอาจารย์พี่เลี้ยงในครั้งนี้ ใช้การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมที่บูรณาการระหว่างการคิดอย่างเป็นระบบ และจิตบริการด้วยหัวใจความเป็นมนุษย์ ที่มีระยะเวลาในการฝึกอบรม รวม 3 วัน ในการที่จะส่งเสริมความรู้ ความสามารถของอาจารย์พี่เลี้ยงจากแหล่งฝึกต่างๆ เพราะอาจารย์พี่เลี้ยงคือผู้สอน ที่มีบทบาทสำคัญในการนำ หลักสูตรสู่การสอน โดยให้อาจารย์พี่เลี้ยงได้เกิดความพร้อมและร่วมเป็นส่วนหนึ่งของทีมอาจารย์ผู้สอนใน กระบวนการจัดการเรียนการสอนของวิทยาลัย ฯ ที่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน ได้คุณภาพและมีมาตรฐาน เพื่อ บรรลุเป้าหมายของหลักสูตรอย่างแท้จริง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

2.1 เพื่อพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม การเสริมสร้างศักยภาพอาจารย์พี่เลี้ยงด้านการคิดอย่างเป็นระบบและ จิตบริการด้วยหัวใจความเป็นมนุษย์

2.2 เพื่อศึกษาประสิทธิผลหลักสูตรฝึกอบรม การพัฒนาศักยภาพอาจารย์พี่เลี้ยงด้านการคิดอย่างเป็น ระบบและจิตบริการด้วยหัวใจความเป็นมนุษย์

2.3 เพื่อติดตามการนำความรู้สู่การปฏิบัติในการสอนภาคปฏิบัติของอาจารย์พี่เลี้ยงหลังจากฝึกอบรม การเสริมสร้างศักยภาพอาจารย์พี่เลี้ยงด้านการคิดอย่างเป็นระบบและจิตบริการด้วยหัวใจความเป็นมนุษย์

ขอบเขตการวิจัย

3.1 กลุ่มเป้าหมาย คือ อาจารย์พี่เลี้ยงจากสถานบริการสาธารณสุขต่างๆ ในเครือข่ายของวิทยาลัย พยาบาลบรมราชชนนี พระยา ปีกการศึกษา 2552 ที่สมัครใจเข้าร่วมการฝึกอบรม รวม 51 คน

3.2 เนื้อหาสาระในการฝึกอบรมครั้งนี้แบ่งเป็น 4 หน่วยการเรียนรู้ มีดังนี้

3.2.1 หน่วยการเรียนรู้ที่ 1 การจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ

3.2.2 หน่วยการเรียนรู้ที่ 2 การนิเทศภาคปฏิบัติในการฝึกประสบการณ์วิชาชีพ

3.2.3 หน่วยการเรียนรู้ที่ 3 การพัฒนาระบบการคิดอย่างเป็นระบบ

3.2.4 หน่วยการเรียนรู้ที่ 4 การพัฒนาจิตบริการด้วยหัวใจความเป็นมนุษย์

3.3 ตัวแปรที่ศึกษา คือ ประสิทธิผลของหลักสูตรฝึกอบรม “การเสริมสร้างศักยภาพพยาบาลพี่เลี้ยง ด้านการคิดอย่างเป็นระบบและจิตบริการด้วยหัวใจความเป็นมนุษย์”

3.4 ระยะเวลาที่ศึกษา ระหว่างปีการศึกษา 255 1 - 2552

วิธีดำเนินการวิจัย

ระยะที่ 1 การสร้างและพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมการเสริมสร้างศักยภาพอาจารย์ที่เลี้ยงในการคิดอย่างเป็นระบบและจิตบริการด้วยหัวใจความเป็นมนุษย์ แบ่งเป็น 3 ขั้นตอนคือ

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษา วิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน

เป็นการศึกษาวิเคราะห์เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องได้แก่ งานวิจัยการพัฒนาหลักสูตรและการพัฒนาความตระหนักถึงความสำคัญของการพัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการด้วยการคิดอย่างเป็นระบบและจิตบริการด้วยหัวใจความเป็นมนุษย์ สำหรับอาจารย์ที่เลี้ยงในแหล่งฝึก แล้วนำไปกำหนดกรอบแนวคิดในการสร้างหลักสูตรฝึกอบรม

ขั้นตอนที่ 2 การสร้างหลักสูตรฝึกอบรม

เป็นการสร้างหลักสูตรฝึกอบรมการเสริมสร้างศักยภาพอาจารย์ที่เลี้ยงด้านการคิดอย่างเป็นระบบและจิตบริการด้วยหัวใจความเป็นมนุษย์ โดยนำกรอบแนวคิดที่ได้จากการศึกษาขั้นตอนที่ 1 มากำหนดแนวทางในการสร้างและพัฒนาหลักสูตร โดยการกำหนดองค์ประกอบของหลักสูตร ได้แก่ หลักการและเหตุผล จุดมุ่งหมาย เนื้อหาสาระหรือหน่วยการเรียนรู้ ที่ประกอบด้วย 4 หน่วยการเรียนรู้ กิจกรรมการฝึกอบรมใช้กระบวนการกลุ่ม และการประเมินผลตามสภาพจริง

ขั้นตอนที่ 3 การตรวจสอบคุณภาพหลักสูตรฝึกอบรม โดยผู้เชี่ยวชาญ และทดลองใช้(Try Out) กับกลุ่มเป้าหมายขนาดเล็ก คือ อาจารย์ที่เลี้ยงของวิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี ขอนแก่น จำนวน 24 คน

ระยะที่ 2 การนำหลักสูตรฝึกอบรมไปใช้ การนำหลักสูตรฝึกอบรมไปใช้กับกลุ่มเป้าหมายคือ อาจารย์ที่เลี้ยงเครือข่ายของวิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี พะเยา จำนวน 51 คน โดยใช้รูปแบบการวิจัยกึ่งทดลอง (Quasi-experimental research) ที่เป็นกลุ่มเดียวสอบก่อนและสอบหลัง (One group pretest-posttest only design) (Creswell, W. John, 2005) โดยการวัดความรู้ก่อนและหลังการฝึกอบรมเกี่ยวกับการคิดอย่างเป็นระบบ จิตบริการ ด้วยหัวใจความเป็นมนุษย์ การจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการ และการประเมินตามสภาพจริง นอกจากนี้ ภายหลังการฝึกอบรม ผู้วิจัยได้วัดความพึงพอใจของอาจารย์ที่เลี้ยงต่อหลักสูตรฝึกอบรม โดยใช้แบบวัดความพึงพอใจของอาจารย์ที่เลี้ยงต่อหลักสูตรฝึกอบรม และความพึงพอใจของนักศึกษาต่อการนิเทศของอาจารย์ที่เลี้ยง ด้วยแบบวัดความพึงพอใจของนักศึกษาต่อการนิเทศของอาจารย์ที่เลี้ยง และเปรียบเทียบความแตกต่างค่าเฉลี่ยของคะแนนความรู้ก่อนและหลังการฝึกอบรม โดยใช้สถิติการทดสอบทีแบบไม่เป็นอิสระต่อกัน (Dependent t-test)

ระยะที่ 3 การประเมินประสิทธิผลและการปรับปรุงหลักสูตร มี 2 ขั้นตอน คือ

ขั้นตอนที่ 1 การประเมินผลหลังสิ้นสุดการอบรม และประเมินหลังการอบรม 3 เดือน โดยวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณและคุณภาพ

ขั้นตอนที่ 2 การปรับปรุงหลักสูตร ด้วยการนำผลขั้นตอนที่ 1 มาปรับปรุง

ผลการวิจัย

1. การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม “การเสริมสร้างศักยภาพอาจารย์พี่เลี้ยงด้านการคิดอย่างเป็นระบบ และจิตบริการด้วยหัวใจความเป็นมนุษย์ ” เป็นหลักสูตรอบรมระยะสั้น สามารถจัดอบรมให้อาจารย์พี่เลี้ยงและพยาบาลในสถานบริการด้านสุขภาพ

2. การศึกษาประสิทธิผลของการใช้หลักสูตร การเสริมสร้างศักยภาพอาจารย์พี่เลี้ยงด้านการคิดอย่างเป็นระบบ และจิตบริการด้วยหัวใจความเป็นมนุษย์ ผู้วิจัยพิจารณาจากผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เข้ารับการอบรมในเรื่องการคิดอย่างเป็นระบบ จิตบริการด้วยหัวใจความเป็นมนุษย์ การจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการ และการประเมินตามสภาพจริง ความสามารถในการคิดอย่างเป็นระบบ โดยใช้การวิจัยกลุ่มเดียว สอบก่อนและสอบหลัง ผลจากการที่อาจารย์พี่เลี้ยงกลุ่มเป้าหมายได้นำไปใช้ในการนิเทศการปฏิบัติงานของนักศึกษา และประเมินผลโดยการสังเกตอย่างมีส่วนร่วมของผู้วิจัย การถอดบทเรียนของกลุ่มเป้าหมาย และผลการประเมินของนักศึกษาต่อการสอนของอาจารย์พี่เลี้ยง สรุปได้ดังนี้

2.1 ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของอาจารย์พี่เลี้ยงทั้ง 51 คน สูงขึ้น พิจารณาจากคะแนนที่ได้จากแบบทดสอบวัดความรู้เกี่ยวกับกระบวนการคิดอย่างเป็นระบบ จิตบริการด้วยหัวใจความเป็นมนุษย์ การจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการ และการประเมินตามสภาพจริง โดยผ่านเกณฑ์ร้อยละ 70 ทุกคน

2.2 ผลการวัดความสามารถในการคิดอย่างเป็นระบบของอาจารย์พี่เลี้ยงทั้ง 51 คน โดยใช้แบบทดสอบอัตนัย กรณีศึกษา โดยผ่านเกณฑ์ร้อยละ 70 ทุกคน

2.3 ผลการวัดความพึงพอใจของอาจารย์พี่เลี้ยงต่อหลักสูตรฝึกอบรม โดยใช้แบบวัดความพึงพอใจของอาจารย์พี่เลี้ยงที่มีต่อหลักสูตรฝึกอบรมการเสริมสร้างศักยภาพอาจารย์พี่เลี้ยงด้านการคิดอย่างเป็นระบบและจิตบริการด้วยหัวใจความเป็นมนุษย์ พบว่า มีความพึงพอใจในระดับมาก ($\bar{X} = 4.19$, $SD = 0.35$)

2.4 ผลการนำความรู้เกี่ยวกับการคิดอย่างเป็นระบบ และจิตบริการด้วยหัวใจความเป็นมนุษย์ ไปใช้ในการนิเทศการปฏิบัติงานของนักศึกษากลุ่มละประมาณ 10 – 12 คน โดยใช้การประเมินประสิทธิภาพการสอน ตามการรับรู้ของนักศึกษาในภาพรวม โดยใช้แบบวัดความพึงพอใจของนักศึกษาต่อการนิเทศของอาจารย์พี่เลี้ยง ได้ค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.00$, $SD = 0.72$)

2.5 การถอดบทเรียนร่วมกันของอาจารย์พี่เลี้ยงทั้ง 51 คน ทุกคนมีความเห็นตรงกันว่า เป็นหลักสูตรที่มีความเหมาะสมระดับมาก และพัฒนาอาจารย์พี่เลี้ยงให้สามารถนำการคิดอย่างเป็นระบบและจิตบริการด้วยหัวใจความเป็นมนุษย์ไปใช้ในการนิเทศการปฏิบัติงานของนักศึกษาได้

2.6 การประเมินโดยใช้สถิติทดสอบค่าเฉลี่ยของคะแนนสอบก่อนและหลังการใช้หลักสูตรฝึกอบรมการเสริมสร้างศักยภาพอาจารย์พี่เลี้ยงด้านการคิดอย่างเป็นระบบและจิตบริการด้วยหัวใจความเป็นมนุษย์ ของอาจารย์พี่เลี้ยงที่เป็นกลุ่มเป้าหมาย จำนวน 51 คน โดยใช้สถิติทดสอบทีแบบไม่เป็นอิสระต่อกัน (Dependent t-test) พบว่า อาจารย์พี่เลี้ยงที่เข้ารับการอบรมหลักสูตรการเสริมสร้างศักยภาพอาจารย์พี่เลี้ยงด้านการคิดอย่างเป็นระบบและจิตบริการด้วยหัวใจความเป็นมนุษย์ มีความรู้ความเข้าใจ และสามารถใช้

กระบวนการคิดอย่างเป็นระบบ ภายหลังการอบรมสูงกว่าก่อนอบรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ($P < .001$)

อภิปรายผล

การเสริมสร้างศักยภาพอาจารย์พี่เลี้ยงด้านการคิดอย่างเป็นระบบและจิตบริการด้วยหัวใจความเป็นมนุษย์ ช่วยให้อาจารย์พี่เลี้ยงสามารถสอนภาคปฏิบัติให้นักศึกษาได้มองเห็นปัญหาอย่างเป็นองค์รวม รู้สาเหตุที่ชัดเจนของปัญหา ซึ่งนำไปสู่วิธีการแก้ไขปัญหาที่สาเหตุอย่างแท้จริง เป็นสิ่งสำคัญที่ต้องพัฒนาให้เกิดขึ้นในตัวผู้เรียน ผนวกกับการเสริมสร้างการมีจิตบริการด้วยหัวใจความเป็นมนุษย์ ที่มุ่งให้การช่วยเหลือดูแลโดยไม่หวังผลตอบแทน เห็นประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตน ตลอดจนการมีจิตอาสา ในการดูแลช่วยเหลือผู้อื่นด้วยความเต็มใจ เพื่อสอดคล้องกับคุณลักษณะของบัณฑิตที่พึงประสงค์และเป็นไปตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิปริญาตรีสาขาพยาบาลศาสตร์ ดังนั้นอาจารย์พี่เลี้ยงจึงเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการสร้างบรรยากาศของการฝึกปฏิบัติงานให้นักศึกษาได้รับประสบการณ์ตรงในเรื่องของจิตบริการด้วยหัวใจความเป็นมนุษย์ ด้วยการเป็นแบบอย่างของการเป็นครูต้นแบบตลอดจนบทบาทของการเป็นพยาบาลวิชาชีพที่ดี

ข้อเสนอแนะ

1. จากการสะท้อนผลของอาจารย์พี่เลี้ยงกลุ่มเป้าหมายส่วนมากให้ข้อคิดว่า การคิดอย่างเป็นระบบและจิตบริการด้วยหัวใจความเป็นมนุษย์ เป็นแนวคิดที่มีความสำคัญและจำเป็นในการนิเทศการปฏิบัติงานของนักศึกษา
2. การสอนการคิดอย่างเป็นระบบและจิตบริการด้วยหัวใจความเป็นมนุษย์ เป็นการสอนกระบวนการผู้สอนจึงเป็นผู้เอื้ออำนวยในกระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียน ส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้เรียนได้พัฒนาทักษะการคิดตลอดจนนำไปใช้ในการปฏิบัติงานด้วย
3. การสอนการคิดอย่างเป็นระบบและจิตบริการด้วยหัวใจความเป็นมนุษย์ ต้องอาศัยบรรยากาศที่เป็นกัลยาณมิตร ใช้กระบวนการสุนทรียสนทนา รับฟังผู้อื่นอย่างตั้งใจและอดทน คำตอบที่ถูกต้องที่สุดไม่มีเพียงคำตอบเดียว ไม่มีการตัดสินถูกผิดเพียงแต่ให้ผู้เรียนอธิบายฐานคิดได้สมเหตุสมผลเท่านั้น

กิตติกรรมประกาศ

ขอกราบขอบพระคุณ รศ.ดร.วิชัย วงษ์ใหญ่ ดร. มกราพันธุ์ จูฑะรสก ดร.มารุต พัฒนา อาจารย์เพียรพันธ์ อัสวพิทยาและดร.จิราพร วัฒนศรีสิน ที่ได้กรุณาเป็นผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญในการทำวิจัยเรื่องนี้จนประสบผลสำเร็จ

เอกสารอ้างอิง

พระธรรมปิฎก. (ป.อ.ปยุตโต) พุทธธรรมกับปรัชญาการศึกษาไทยในยุคโลกาภิวัตน์ .กรุงเทพฯ : คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. 2539.

มกราพันธุ์ จูฑะรสก.กระบวนการเรียนรู้จิตบริการด้วยหัวใจความเป็นมนุษย์ภายใต้ระบบครอบครัวเสมือน
ขอนแก่น : หจก.โรงพิมพ์คลังน่านาวิทยา. 2552.

วิชัย ต้นศิริ.(2547).โฉมหน้าการศึกษาไทยในอนาคตแนวคิดสำคัญของการปฏิรูปในพระราชบัญญัติการศึกษา.
พิมพ์ครั้งที่ 4 ฉบับปรับปรุง กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สงัด อุทธานันท์.(2532). พื้นฐานและหลักการพัฒนาหลักสูตร. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สยามข่าว. 2532.

สภาการพยาบาล.หลักเกณฑ์การรับรองสถาบันพยาบาลศาสตร์.เอกสารจัดสำเนา. 2551.

Creswell, W. John.(2005) Educational Research : Planning Conducting and Evaluating Quantitative and Qualitative Research. Ohio : Merrill Prentice Hall.

หลักสูตรฝึกอบรม “การเสริมสร้างศักยภาพอาจารย์พี่เลี้ยงด้านการคิดอย่างเป็นระบบ และจิตบริการด้วยหัวใจความเป็นมนุษย์”

หลักการ

หลักสูตรฝึกอบรมเรื่อง การเสริมสร้างศักยภาพอาจารย์พี่เลี้ยงด้านการคิดอย่างเป็นระบบและจิตบริการ ด้วยหัวใจความเป็นมนุษย์ เป็นหลักสูตรอบรมระยะสั้นที่ต้องการพัฒนาอาจารย์พี่เลี้ยงให้ตระหนักถึงความสำคัญในการคิดอย่างเป็นระบบและจิตบริการด้วยหัวใจความเป็นมนุษย์ เพราะอาจารย์พี่เลี้ยงเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของทีมอาจารย์ผู้สอน ที่จะต้องรับนักศึกษาต่อจากอาจารย์ในวิทยาลัย เพื่อให้การดูแลในการฝึกปฏิบัติงานของนักศึกษาพยาบาล และมีส่วนร่วมในความสำเร็จของนักศึกษา โดยผ่านการปฏิบัติกิจกรรมที่เน้นผู้เข้ารับการอบรมเป็นสำคัญ ใช้วิธีการเรียนการสอนแบบบูรณาการ การใช้สุนทรียสนทนา กระบวนการคิดอย่างเป็นระบบ การจัดการความรู้ร่วมกัน ซึ่งจะส่งผลให้อาจารย์พี่เลี้ยงได้รับความรู้ทั้งในเชิงทฤษฎีและปฏิบัติควบคู่กันไป จนสามารถพัฒนากระบวนการเรียนการสอน ให้ผู้เรียนได้ ตลอดจนมีทัศนคติที่ดีของการเป็นแบบอย่างทางวิชาชีพสำหรับนักศึกษา

จุดมุ่งหมาย

1. เพื่อให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีความรู้ ความเข้าใจ ในความหมายของการคิดอย่างเป็นระบบและจิตบริการด้วยหัวใจความเป็นมนุษย์
2. เพื่อให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมเกิดความตระหนักถึงความสำคัญในการคิดอย่างเป็นระบบและจิตบริการด้วยหัวใจความเป็นมนุษย์
3. เพื่อให้ผู้เข้ารับการอบรมนำแนวคิดและวิธีการที่ได้จากการอบรมโดยผ่านการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ภายในกลุ่มไปปฏิบัติจริงในบทบาทของการเป็นอาจารย์พี่เลี้ยงในการฝึกปฏิบัติของนักศึกษา

เนื้อหา

เนื้อหาหลักสูตรฝึกอบรมเรื่อง “การเสริมสร้างศักยภาพอาจารย์พี่เลี้ยงด้านการคิดอย่างเป็นระบบและจิตบริการด้วยหัวใจความเป็นมนุษย์” มุ่งให้ผู้รับการอบรมเกิดการเรียนรู้ครอบคลุมเนื้อหา 4 เรื่อง ดังนี้

เวลาการอบรม

หลักสูตรการอบรมนี้ใช้เวลา 3 วัน โดยเริ่มตั้งแต่เวลา 8.30- 16.30 น. ซึ่งแต่ละแผนการเรียนรู้ใช้เวลา ดังนี้

แผนการจัดการเรียนรู้	เวลาอบรม	
	ทฤษฎี	ทดลอง
หน่วยการเรียนรู้ที่ 1 การจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ	3	-
หน่วยการเรียนรู้ที่ 2 การนิเทศภาคปฏิบัติในการฝึกประสบการณ์วิชาชีพ	2	3
หน่วยการเรียนรู้ที่ 3 การพัฒนากระบวนการคิดอย่างเป็นระบบ และการถอดบทเรียน	2	4
หน่วยการเรียนรู้ที่ 4 การพัฒนาจิตบริการด้วยหัวใจความเป็นมนุษย์	2	2
รวมเวลา	9	9
รวมทั้งหมด	18 ชั่วโมง	

แนวทางดำเนินการอบรม

1. ศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานเพื่อพัฒนาหลักสูตร
2. จัดทำเนื้อหาและพัฒนาหลักสูตร
3. เสนอโครงการฝึกอบรมเพื่อเตรียมการดำเนินงาน
4. ประสานกับบุคลากรและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
5. ดำเนินการจัดอบรม
6. ประเมินหลักสูตรการอบรม

กิจกรรมการอบรม

1. การบรรยายอย่างมีส่วนร่วม
2. การดูวีดิทัศน์/ กรณีศึกษา
3. กระบวนการกลุ่มสนทนา/ อภิปราย
4. การฝึกปฏิบัติใช้กระบวนการคิดอย่างเป็นระบบและสุนทรียสนทนา
5. การจัดการความรู้ร่วมกันโดยการถอดบทเรียนและนำเสนอ

การวัดและประเมินผลหลังการอบรม

1. การประเมินผลโดยใช้แบบวัดความรู้ความสามารถ ด้านการคิดอย่างเป็นระบบ ความสามารถในการคิดอย่างเป็นระบบ ความรู้เกี่ยวกับแนวคิดจิตบริการด้วยหัวใจความเป็นมนุษย์ ความรู้เกี่ยวกับการเรียนการสอนแบบบูรณาการ ความรู้เกี่ยวกับการประเมินตามสภาพจริง
2. การสัมภาษณ์เชิงลึก
3. การถอดบทเรียน การประเมินตามสภาพจริง
4. สรุปผลการเรียนรู้ทั้ง 2 วัน ภายใต้อาจารย์

การติดตามหลังการอบรม 3 เดือน

1. ใช้แบบสอบถามการนำหลักสูตรไปใช้
2. การสนทนากลุ่มบางพื้นที่

3. การสัมภาษณ์เชิงลึก
4. การถอดบทเรียนร่วมกันของทีมที่เรียนรู้
